

با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۴. آشنایی با بخش معدن و صنایع معدنی

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۴۸۰۹
خردادماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه.....
۲.....	۱. ساختار بخش معدن.....
۳.....	۲. روند قانونگذاری برای معادن ایران.....
۴.....	۳. معرفی نهادها و دستگاه‌های مرتبط با بخش معدن و صنایع معدنی ایران.....
۸.....	۴. مهم‌ترین قوانین مرتبط با سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های معدنی و صنایع معدنی.....
۱۰.....	۵. زنجیره فعالیت‌های بخش معدن و صنایع معدنی.....
۱۰.....	۶. عملکرد کمی بخش معدن در اقتصاد ایران.....
۱۲.....	۷. عملکرد صنایع معدنی.....
۱۴.....	۸. چالش‌ها و اقدامات لازم جهت حل معضلات راهبردی بخش معدن و صنایع معدنی.....
۱۹.....	۱۹. منابع و مآخذ.....

با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۴. آشنایی با بخش معدن و صنایع معدنی

مقدمه

بخش معدن یکی از عمده‌ترین بخش‌های تأمین‌کننده مواد اولیه صنایع محسوب می‌شود؛ به طوری که ذخایر غنی مواد معدنی به‌عنوان یک امکان بالقوه می‌تواند نقش اساسی را در توسعه صنعتی کشور ایفا نموده و راهگشای بسیاری از معضلات خودکفایی صنعت کشور باشد. امروزه اهمیت نقش مواد معدنی در پیشبرد جوامع بشری در بخش‌های مختلف اقتصادی کاملاً مشخص شده و به‌مثابه رشد و توسعه صنعتی به‌شمار می‌روند. ذخایر معدنی هر کشور از دو دیدگاه حائز اهمیت است؛ نخست بهره‌برداری بهینه از ذخایر معدنی در جهت افزایش میزان تولید ناخالص داخلی که در نتیجه باعث افزایش درآمد سرانه یک کشور می‌شود و دوم تأمین مواد اولیه بسیاری از صنایع داخلی که بالطبع فعالیت‌های آنها تأثیر عمده و مستقیم در استقلال صنعتی کشور خواهد داشت. در واقع می‌توان گفت که ذخایر طبیعی در کنار نیروی کار ماهر، خمیرمایه اقتصاد یک جامعه را تشکیل می‌دهد به شرطی که بتوان مزیت نسبی موجود در این بخش را با تدبیر به مزیت رقابتی تبدیل کرد.

۱. ساختار بخش معدن

در حال حاضر متولی بخش معدن و صنایع معدنی در ایران وزارت صنعت، معدن و تجارت است که از لحاظ ساختار سازمانی به سه بخش اصلی تقسیم می‌شود.

حوزه ستادی، حوزه سازمان‌های تابعه و حوزه سازمان‌های استانی که در ۳۱ استان کشور مستقر هستند. راهبری بخش معدن کشور از وظایف اصلی در حوزه‌های ستادی، سازمانی و استانی این وزارتخانه است.

بخش ستادی عمدتاً مسئولیت سیاستگذاری، پشتیبانی، برنامه‌ریزی عملیاتی، نظارت، پایش وضعیت و رسیدگی به مسائل کلان بخش معدن را برعهده دارد.

سازمان‌های تابعه نیز مسئولیت توسعه و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های حاکمیتی در حوزه مأموریت خود را برعهده دارند که این اقدامات با مشارکت بخش خصوصی و یا به صورت مستقل توسط این سازمان‌ها انجام می‌شود. سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو) در حوزه معدن، مسئولیت اجرای سیاست‌های تعیین شده از سوی وزارت می‌باشد. سازمان‌های استانی نیز با برقراری ارتباط نزدیک‌تر با واحدهای صنعتی و معدنی اجرای برنامه و سیاست‌های تعیین شده در سطوح استانی را برعهده دارند.

وزارت صنعت، معدن و تجارت با توجه به تنوع مأموریت خود، مجوزهایی را برای کسب و کارهای حوزه‌های معدن صادر می‌کند که در این زمینه می‌توان به گواهی و پروانه اکتشاف (شروع اکتشاف معادن)، پروانه بهره‌برداری معدنی و بهره‌برداری فعالیت معدنی اشاره کرد.

۲. روند قانونگذاری برای معادن ایران

بخش صنعت و معدن در سابقه تاریخی خود ادغام‌ها و انفکاک‌های زیادی را تجربه کرده و دستخوش تغییرات بسیاری شده است. با انقلاب و برقرار شدن مشروطیت ایران در سال ۱۲۸۵ و پیدایش آزادی اندیشه‌ها، جمعیت و حزبهایی در کشور، درخواست‌های خود را در مورد ملی کردن معادن بیان کردند. از سال ۱۲۸۵ تاکنون بیش از یک قرن است که صنعت کشور با قوانین و مقررات مدون سروکار دارد و در طی این سال‌ها قوانین و مقررات مرتباً در حال تغییر و تحول بوده است. در سال ۱۲۸۵ برای اولین بار در سطح وزارتخانه‌ای، امور مربوط به صنعت و معدن به وزارت تجارت واگذار شد و در سال ۱۳۱۰ برای اولین بار اداره کل صناعت تشکیل شد و با تغییر و تحولات بسیار سرانجام از سال ۱۳۷۹ تاکنون با شکل و ساختار فعلی کار خود را ادامه داده است. اولین قانون معادن ایران در سال ۱۲۸۶ به تصویب مجلس شورای ملی رسید. این قانون در سال‌های ۱۳۳۱، ۱۳۱۷، ۱۳۳۶، ۱۳۵۸، ۱۳۶۳، ۱۳۷۷ و ۱۳۹۰ با توجه به شرایط زمانی مورد بازنگری و اصلاح قرار گرفت و پس از آن تعدادی از مواد آن با اصلاحیه‌هایی روبرو شد. همچنین اصلاح آیین‌نامه اجرایی قانون معادن نیز در سال ۱۳۹۲ مورد تصویب مجلس شورای اسلامی قرار گرفت.

۳. معرفی نهادها و دستگاه‌های مرتبط با بخش معدن و صنایع معدنی ایران

۳-۱. وزارت صنعت، معدن و تجارت

تمام فعالیت‌های معدنی و صنایع معدنی کشور زیر نظر وزارت صنعت، معدن و تجارت انجام می‌شود. وظیفه تعیین سیاست‌ها، برنامه‌ها و ضوابط فنی و اجرایی در بخش معدن و صنایع معدنی کشور برعهده این وزارتخانه است.

بخش‌های مسئول و مرتبط با فعالیت‌های معدنی و صنایع معدنی در این وزارت

عبارتند از:

الف) معاونت امور معادن و صنایع معدنی

این معاونت متولی اصلی بخش معدن کشور محسوب می‌شود.

ب) معاونت برنامه‌ریزی

دفتر سرمایه‌گذاری این معاونت، ضمن تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری، حمایت‌های لازم را برای سرمایه‌گذاری در طرح‌های معدنی ارائه می‌دهد.

ج) معاونت امور صنایع و اقتصادی

ارائه راهکارهای مناسب مالی و اعتباری برای سرمایه‌گذاری واحدهای صنعتی و معدنی و صنایع معدنی از جمله وظایف این معاونت است.

د) سازمان‌های صنعت، معدن و تجارت استان‌ها

سازمان‌های صنعت، معدن و تجارت که زیر نظر وزارت صنعت، معدن و تجارت فعالیت می‌کنند، مسئولیت اجرای قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های صادره از این وزارتخانه، نظارت بر فعالیت‌های صنعتی و معدنی استان و هدایت و حمایت از آنها را برعهده دارند.

متقاضیان هرگونه فعالیت در حوزه معدن و صنایع معدنی در استان باید برای انجام امور مرتبط ابتدا به سازمان صنعت، معدن و تجارت استان خود مراجعه کنند.

۳-۲. سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور

این سازمان متولی تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی در کشور و قرار دادن آن در اختیار سرمایه‌گذاران است. پایگاه داده‌های علوم زمین و پژوهش‌کنده علوم زمین نیز در راستای تحقق این هدف، سازمان را یاری می‌کنند.

۳-۳. سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو)

این سازمان علاوه بر انجام فعالیت‌های معدنی بزرگ، وظیفه توسعه معادن و صنایع معدنی را از طریق تأمین زیرساخت‌های مورد نیاز بخش خصوصی و یا مشارکت یا واگذاری تسهیلات اعتباری یا سرمایه‌گذاری در تأمین ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز و یا حمایت از طرح‌های پژوهشی قابل سرمایه‌گذاری، برعهده دارد.

۳-۴. صندوق بیمه سرمایه‌گذاری

فعالیت‌های معدنی این صندوق که زیر نظر سازمان ایمیدرو فعالیت می‌کند، جبران تمام یا قسمتی از خسارات غیرارادی مترتب بر فعالیت‌های معدنی در تمام مراحل اکتشاف، استخراج، کانه‌آرایی و فرآوری و همچنین تضمین تمام یا قسمتی از وام‌های دریافتی سرمایه‌گذاران بخش معدن از طریق صدور بیمه‌نامه‌های اعتباری، خطرات و خسارات این بخش را تحت پوشش بیمه‌ای قرار می‌دهد که منجر به کاهش ریسک سرمایه‌گذاری

می‌شود. این صندوق برای انجام امور کارشناسی و ارزیابی خود از اعضای سازمان نظام مهندسی معدن استفاده می‌کند.

۵-۳. سازمان نظام مهندسی معدن

نظام مهندسی معدن عبارت از مجموعه تشکیلات، سازمان‌ها، تشکل‌های صنفی، مهندسی، حرفه‌ای، اشخاص حقیقی و حقوقی و مجموعه قوانین و مقررات، آیین‌نامه‌ها و استانداردها در بخش معدن است. سازمان نظام مهندسی معدن به منظور تأمین مشارکت هرچه بیشتر مهندسان در انتظام امور حرفه‌ای خود و افزایش بهره‌وری معادن و صنایع معدنی تشکیل شده است. این سازمان با تعیین حدود صلاحیت حرفه‌ای متخصصان، علاوه بر نظارت بر اجرای درست خدمات مهندسی، وظیفه تلاش در جهت جلب مشارکت و تشویق به سرمایه‌گذاری اشخاص حقیقی و حقوقی در فعالیت‌های معدنی را نیز برعهده دارد. سازمان نظام مهندسی معدن با ساختار فراگیر خود در تمام مراکز استان‌ها در سراسر کشور سازمان‌های استانی دارد.

۶-۳. صندوق توسعه ملی

صندوق توسعه ملی طبق ماده (۸۴) قانون برنامه پنجم و با هدف تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت، گاز، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و نیز حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی فعالیت می‌کند. طبق بند «ط» اساسنامه صندوق، اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی

غیردولتی برای تولید و سرمایه‌گذاری‌های دارای توجیه فنی و اقتصادی، اعطای تسهیلات صادرات خدمات فنی و مهندسی به شرکت‌های ایرانی که در مناقصه‌های خارجی برنده می‌شوند و اعطای تسهیلات به سرمایه‌گذاران خارجی از جمله مصارف صندوق است.

۳-۷. اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران

اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران به‌عنوان یک نهاد مدنی در راستای توسعه پایدار کشور، وظیفه کمک به توسعه نظام اقتصادی و ارتقای جایگاه بخش خصوصی هدایت و ساماندهی فعالین اقتصادی کشور، تشویق و ترغیب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و نیز گسترش مشارکت عامه مردم در فعالیت‌های اقتصادی را برعهده دارد. این اتاق به‌منظور ارائه خدمات بیشتر به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در تمام استان‌ها تشکیلات فراگیر اتاق‌های استانی و همچنین اتاق‌های ایران و سایر کشورها را تأسیس کرده است. واردات و صادرات کالا برای کلیه تجار آزاد نیست و تنها بازرگانانی می‌توانند مبادرت به ورود و صدور کالا نمایند که دارای کارت بازرگانی باشند. صدور کارت بازرگانی توسط اتاق انجام می‌شود و تنها برای آن دسته از بازرگانان که مؤسسه و یا شرکت خود را در دفتر ثبت تجاری ثبت کرده باشد، صادر می‌شود.

۴. مهمترین قوانین مرتبط با سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های معدنی و صنایع معدنی

۴-۱. قوانین اقتصادی مرجع

مهمترین قوانین اقتصادی مرجع در کشور ایران عبارتند از:

- قانون پولی و بانکی کشور،
- قوانین برنامه پنج‌ساله توسعه کشور،
- قانون تجارت
- قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی،
- قانون تسهیل اعطای تسهیلات بانکی و کاهش هزینه‌های طرح و تسریع در اجرای طرح‌های تولیدی و افزایش منابع مالی و کارآیی بانک‌ها،
- قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)،
- قوانین بودجه سنواتی کل کشور،
- قانون منطقی کردن نرخ سود تسهیلات بانکی متناسب با نرخ بازدهی در بخش‌های مختلف اقتصادی،
- قانون الزام اختصاص شماره ملی و کدپستی برای کلیه اتباع ایرانی،
- قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی،
- قانون مبارزه با پولشویی،
- و ...

۴-۲. قانون معادن و آیین‌نامه اجرایی آن

انجام تمامی فعالیت‌های معدنی از مرحله اکتشاف تا کانه‌آرایی و فرآوری منوط به رعایت تعاریف، مفاهیم و دستورالعمل‌های ارائه شده در این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن است.

۴-۳. قانون نظام مهندسی معدن و آیین‌نامه اجرایی آن

این قانون چگونگی رعایت اصول و ضوابط فنی در فعالیت‌های معدنی را مشخص می‌کند.

۴-۴. آیین‌نامه حفاظت و ایمنی در معادن

رعایت اصول و مقررات ایمنی طبق آیین‌نامه حفاظت و ایمنی در معادن، مصوب شورای عالی حفاظت کار، الزامی است.

۴-۵. قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی و آیین‌نامه اجرایی آن

این قانون علاوه بر وضع قوانین و مقررات ورود سرمایه‌گذاری خارجی به کشور، پوشش‌های حمایتی مناسبی را برای این امر فراهم آورده است.

۴-۶. قانون کار

تمام کارفرمایان، کارگاه‌ها، مؤسسات تولیدی، صنعتی، خدماتی و کشاورزی در بهره‌گیری از نیروی انسانی موردنیاز انجام فعالیت‌های اقتصادی، مکلف به تبعیت از این قانون هستند.

۵. زنجیره فعالیت‌های بخش معدن و صنایع معدنی

زنجیره ارزش، مجموعه عملیاتی است که در یک صنعت به صورت زنجیرگونه انجام می‌گیرد تا به خلق ارزش منجر شود. حوزه معدن و صنایع معدنی نیز دارای این زنجیره می‌باشد که می‌توان به صورت خلاصه به مواردی که در زیر اشاره می‌شود توجه کرد:

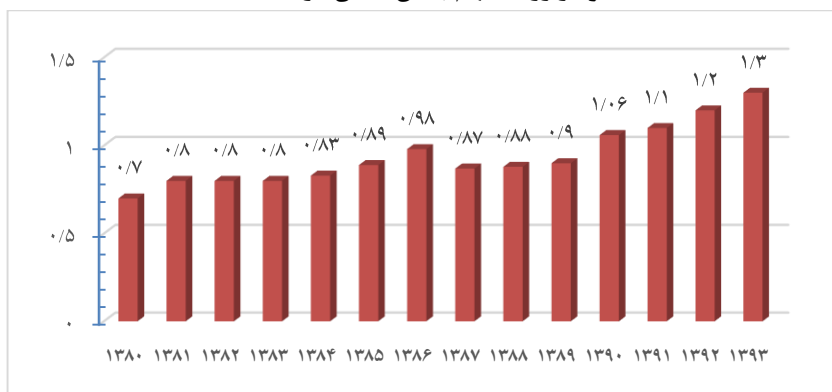
۱. تولید اطلاعات پایه زمین‌شناسی
۲. اکتشاف ناحیه‌ای (ژئوشیمیایی، ژئوفیزیک و دورسنجی)
۳. تلفیق و مدل‌سازی داده‌ها و معرفی مناطق امیدبخش برای معادن
۴. انجام عملیات اکتشاف عمومی تا مرحله پیش‌امکان‌سنجی
۵. انجام عملیات اکتشاف تفضیلی
۶. انجام مطالعات امکان‌سنجی و ارزیابی ذخیره و طراحی استخراج
۷. استخراج و معدنکاری
۸. فرآوری و تولید ماده اولیه مورد نیاز بخش‌های مختلف از جمله صنعت
۹. بازاریابی
۱۰. ورود به صنایع معدنی

۶. عملکرد کمی بخش معدن در اقتصاد ایران

بخش معدن بدون در نظر گرفتن صنایع معدنی و به تنهایی حدود ۱ درصد GDP را در اختیار دارد. نمودار زیر روند این بخش در GDP را نشان می‌دهد.

نمودار روند سهم بخش معدن در GDP

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

ارزش مواد معدنی صادر شده در طی سال‌های ۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ به ترتیب ۲۸۵۳، ۱۹۷۰ و ۱۵۰۰ میلیون دلار بوده است. رشد اقتصادی بخش معدن طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۳ به ترتیب ۲۰/۱، ۲/۵، ۰/۹ و ۹/۸ درصد بوده است (جدول ۱).

جدول ۱. رشد اقتصادی بخش صنعت و معدن در طی سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۳

سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۰	رشد اقتصادی
۳/۶	-۱/۹	-۶/۸	۴/۳	کل
۶/۷	-۳/۹	-۸/۵	۵/۶	صنعت
۹/۸	۰/۹	-۲/۵	۲۰/۱	معدن

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

متوسط بازدهی سرمایه در بخش معدن ۰/۱۹۳ و بازدهی نهایی سرمایه در این بخش ۰/۰۷۹ بوده است.

۷. عملکرد صنایع معدنی

جدول ۲. روند تغییرات تولید محصولات عمده صنایع معدنی از سال ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۱

سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
نام ماده معدنی	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)	تولید (تن)
فولاد	۹۷۳۴۴۴۴۴	۱۰۰۹۸۰۸۱	۱۰۳۸۱۹۸۵	۱۰۹۰۳۱۸۷	۱۰۹۸۳۲۳۳	۱۲۷۱۹۰۰۰	۱۴۰۷۵۰۰۰	۱۴۳۷۶۰۰۰	۱۵۶۴۰۰۰۰	۱۶۶۳۴۶۰۰
مس کاتد	۱۷۸۰۰۰	۲۰۰۸۰۰	۲۰۰۰۰۳	۲۰۶۱۰۱	۲۱۰۲۵۴	۲۲۱۱۰۰	۲۳۵۰۰۰	۲۴۳۵۰۰	۱۸۸۶۰۰	۱۹۳۶۰۰
سرب و روی	۱۴۰۰۰۰	۱۶۸۰۰۰	۱۳۵۰۰۰	۱۰۵۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۱۷۶۲۰۰	۱۷۹۶۰۰	۱۴۵۹۱۳۹	-	-
آلومینیم	۲۱۸۰۰۰	۲۰۶۰۰۰	۲۰۳۰۰۰	۲۴۸۰۰۰	۲۸۱۰۰۰	۳۰۳۰۰۰	۳۲۹۰۰۰	۲۷۷۵۰۰	۲۹۹۴۰۰	۲۸۶۵۰۰
سیمان	۳۲۶۳۴۰۰۰	۳۵۲۶۸۰۰۰	۳۹۹۷۵۰۰۰	۴۴۳۹۷۰۰۰	۵۲۰۹۳۰۰۰	۶۱۶۱۹۰۰۰	۶۶۵۰۰۰۰۰	۷۰۴۴۷۰۰۰	۷۱۰۰۰۰۰۰	۶۶۵۰۰۰۰۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت.

جداول ۲، ۳ و ۴ به ترتیب عملکرد انواع شاخص‌های بخش معدن و صنایع معدنی را طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۳ نشان می‌دهد.

جدول ۳. شاخص‌های کلان بخش معدن طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۱

۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		سال
هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف
۱۸۱۳۲۹	۸۰۰	۱۴۹۲۷۲	۶۷۶	۹۵۴۷۵	۵۱۹	۱۵۱۲۹۰	۵۲۸	۱۷۲۴۲۸/۱	۵۰۸	
میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	پروانه بهره‌برداری و میزان سرمایه‌گذاری در بهره‌برداری
۴۳۷۸۹۰۹	۸۳۶	۳۸۷۹۰۰۰	۶۵۸	۱۹۳۹۶۰۲	۶۱۰	۱۴۴۸۹۹۴	۵۹۵	۴۶۱۰۰۰۰	۶۵۴	
۴۱۹۳		۴۱۸۸		۴۶۸۶		۳۹۸۲		۳۵۱۲		ارزش‌افزوده بخش معدن (۱۳۷۶=۱۰۰) (میلیارد ریال)

جدول ۴. شاخص‌های کلان بخش معدن طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳

۱۳۹۳		۱۳۹۲		۱۳۹۱		۱۳۹۰		۱۳۸۹		سال
هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	هزینه عملیات فقره (میلیون ریال)	گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف
-	۹۴۵	-	۸۸۵	۸۱۰۵۵۵	۷۸۸	۲۸۵۰۸۹	۸۸۲	۱۶۹۷۴۰	۸۲۷	
میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	پروانه بهره‌برداری و میزان سرمایه‌گذاری در بهره‌برداری
-	۹۸۸	-	۱۰۲۵	۹۶۰۰۰۰۰	۸۱۹	۹۶۲۲۱۵۴	۱۰۴۰	۵۷۶۱۶۰۴	۹۹۷	
-		۶۵۱۶		۵۵۲۲		۵۶۶۱		۴۶۱۵		ارزش‌افزوده بخش معدن (۱۳۷۶=۱۰۰) (میلیارد ریال)

۸. چالش‌ها و اقدامات لازم جهت حل معضلات راهبردی بخش معدن و صنایع معدنی

۸-۱. فقدان استراتژی مدون در بخش معدن و صنایع معدنی

بزرگ‌ترین چالش فراروی بخش معدن و دیگر بخش‌های اقتصادی، نبود استراتژی مشخص و مدون و نقشه راه برای پیشبرد اهداف و سیاستگذاری است که همین موضوع باعث سوء رفتار وزارت صنعت، معدن و تجارت در عملکرد این بخش شده است. با نبود استراتژی مشخص، جهت‌گیری زیرساخت‌ها و به تبع آن سرمایه‌گذاری‌ها در بخش معدن مشخص نبوده و نقشه راهی برای حاکمیت و بخش خصوصی برای معدن متصور نیست. با نگاهی به جایگاه قانونی و روند تدوین استراتژی توسعه معدنی در کشور، می‌توان دریافت که دولت در سال‌های اخیر در انجام وظایف قانونی خود در زمینه تصویب و عملیاتی کردن سند راهبردی توسعه بخش صنعت و معدن و به تبع آن، اتخاذ سیاست‌های معدنی خاص، به‌کارگیری سیاست‌های گزینشی و کارکردی، ناموفق بوده است. البته در ماه‌های اخیر سند اولیه استراتژی بخش معدن نهایی شده ولی برای تصویب و اجرایی شدن آن اقدامی صورت نگرفته است و همین موضوع به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین چالش‌های بخش مطرح است.

۸-۲. فقدان سیاستگذاری صحیح در راستای جذب سرمایه‌گذاری خارجی

یکی از مهمترین مسائل در بخش معدن، توجه به تکنولوژی روز دنیا در اکتشاف ذخایر و استخراج منابع معدنی است زیرا با حساس شدن مباحث مربوط به محیط زیست و استخراج بهینه منابع معدنی، همچنین افزایش هزینه‌های استخراج، لزوم توجه به تکنولوژی برتر بیش از پیش تقویت می‌شود. در ایران عدم توجه به جلب سرمایه‌گذاری

خارجی با توجه به دلایل مختلف از جمله تحریم‌های ظالمانه، منجر به رسوب تکنولوژی قدیم و عدم توجه به تکنولوژی‌های مرسوم دنیا شده است که نقش سیاستگذار در این بین بسیار پررنگ است به طوری که این مهم به یکی از مسائل مهم بخش معدن در رقابت‌پذیری محسوب شده و منجر به ائتلاف منابع در این بخش می‌شود.

۳-۸. عدم توجه جدی به بخش اکتشاف پایه و تفضیلی

ذخایر احتمالی و قطعی موجود در کشور که در آمارهای مختلف بیان می‌شود، حاصل اکتشاف کمتر از ۲۵ درصد عرصه کشور است که بخش عظیمی از آن طی سالیان بسیار دور صورت گرفته و حاکمیت بخش معدن، اقدامات جدی در جهت اکتشاف ذخایر جدید انجام نداده است.

این درحالی است که مهمترین و اساسی‌ترین بخش در معدن‌کاری اکتشاف است که در بخش پایه، در تمامی نقاط جهان، توسط دولت و حاکمیت صورت می‌گیرد. توجه به این بخش، ریسک سرمایه‌گذاری در معدن و استخراج را به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش داده و منجر به رونق معدن و صنایع معدنی می‌شود ولی مطابق آمار در دسترس، یکی از مغفول‌ترین بخش‌ها در بودجه‌های سنواتی، عدم تخصیص منابع کافی در اکتشاف ذخایر معدنی بوده است به طوری که در بودجه‌های سنواتی و در میان برنامه‌های مختلف فصل صنعت و معدن (شامل برنامه زیرساخت‌های صنعتی و معدنی، برنامه ایجاد و توسعه صنایع، برنامه زمین‌شناسی، برنامه اکتشاف و راه‌اندازی معادن، برنامه ارتقای تولیدات صنعتی، برنامه ارتقای تولیدات معدنی و برنامه مقاوم‌سازی ساختمان‌ها) کمترین بودجه اختصاصی طی سالیان مختلف، مربوط به برنامه

زمین‌شناسی و برنامه اکتشاف و راه‌اندازی معادن بوده است. در صورتی که در سایر کشورهای برتر معدن‌خیز جهان، یکی از مهمترین اقدامات دولت، توجه به اکتشاف ذخایر جدید و معرفی آن به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی جهت استخراج و فرآوری معدنی است.

۴-۸. عدم توجه جدی به قوانین بالادستی همچون ماده (۱۵۷) قانون برنامه

پنجم در ارتباط با تهیه اطلاعات پایه و احصای ظرفیت‌های معدنی کشور

یکی از مهمترین شاخصه‌های موفقیت حاکمیت در بخش‌های مختلف، توجه جدی به اسناد بالادستی و برنامه‌ریزی جهت اجرایی کردن آنهاست به طوری که دولت نه در مقام برنامه‌ریز بلکه در مقام مجری خوب برنامه‌های از پیش تعیین شده باید در جهت توسعه بخش، اقدامات اساسی انجام دهد. ماده (۱۵۷) قانون برنامه پنجم یکی از مهمترین اقدامات حاکمیت در بخش معدن در جهت کاهش ریسک و افزایش جلب سرمایه‌گذاری در بخش معدن محسوب می‌شود. مطابق این حکم، دولت موظف است تا پایان برنامه پنجم توسعه، کلیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی را تهیه و در اختیار عموم سرمایه‌گذاران قرار دهد دلیل وجودی این حکم نیز به نبود اطلاعات پایه زمین‌شناسی و عدم توجه به بخش اکتشاف پایه در کشور در سالیان گذشته معدنکاری در ایران برمی‌گردد. توجه به این حکم که باید در بودجه‌های سنواتی متبلور شود باید یکی از مهمترین اقدامات دولت در بخش معدن و یکی از مهمترین اهداف نظارتی مجلس باشد که تاکنون در هر دو بخش اقدامات جدی در اجرای آن صورت نگرفته است.

۵-۸. تعدد سیاستگذاری در بخش صادرات مواد معدنی

سرمایه‌گذاری در هر بخش اقتصادی مستلزم وجود محیط مناسب کسب‌وکار و امنیت سرمایه‌گذاری است که یکی از شاخص‌های اصلی آن، ثبات سیاستگذاری است که متأسفانه در بخش معدن، این مهم رعایت نمی‌شود. در سالیان اخیر تعدد سیاستگذاری در بخش‌های مختلف معدن منجر به سردرگمی عمیقی در سرمایه‌گذاران این بخش شده است. به‌طور مثال در بخش صادرات مواد معدنی به‌دلیل تعدد سیاستگذاری در زمان بسیار کوتاه، عملاً بخش بزرگی از بازار صادراتی مواد معدنی، علی‌الخصوص در بخش سنگ‌های تزئینی، از دست رفته است که اگر همین رویه ادامه داشته باشد، بخش معدن ایران جایگاه خود در بازارهای جهانی را از دست خواهد داد. یا در بخش مربوط به پرداخت حقوق دولتی معادن، در سال گذشته به‌دلیل تعدد احکام و بخشنامه‌های مربوط به پرداخت حقوق دولتی، حاشیه سود بسیاری از معادن و سرمایه‌گذاران تحت‌الشعاع قرار گرفت. یا در بخش قوانین بعضاً مشاهده شده است که سیاست‌های نه‌چندان مناسب صادراتی بدون در نظر گرفتن موقعیت بخش در ایران و جهان به تصویب مجلس رسیده است.

۶-۸. تداخل وظایف قانونی دستگاه‌های ذی‌مدخل در بخش معدن

بخش معدن در کلیه نقاط جهان، به‌طور ذاتی در همپوشانی با محیط زیست، منابع طبیعی و آثار تاریخی و... قرار دارد که بدون تعامل سازنده هریک از این ارگان‌ها با یکدیگر، عملاً سرمایه‌گذاری در بخش معدن از رشد کافی برخوردار نخواهد بود. دلیل این امر هم به ماهیت طبیعی بودن معدن بازمی‌گردد که ممکن است یک ماده معدنی

در هر جایی از یک پهنه و عرصه طبیعی قرار داشته و به صورت همزمان مزاحم دیگر بخش‌ها باشد. نگاه بخشی هریک از ارگان‌ها به منافع خود در کشور، که از قانون‌های مربوط به حوزه‌های خود نشئت می‌گیرد، در بسیاری از موارد، معدنکاری در ایران را دچار مشکل عمده کرده است به‌طور مثال تداخلات قانونی منابع طبیعی و قانون معدن، در برخی از موارد منجر به تعطیلی معادن و در برخی موارد نیز منجر به تخریب منابع طبیعی می‌شود و این شکل دقیقاً از وجود قوانین متعارض نشئت می‌گیرد که هر یک از ارگان‌ها در اقدامات خود به قوانین و بعضاً به بخشنامه‌های داخلی خود استناد می‌کنند که اگر در کوتاه‌مدت نسبت به همسان‌سازی قوانین و همسوسازی نگاه‌ها به منافع ملی در بخش‌های مختلف مرتبط با بخش معدن اقدام لازم صورت نگیرد، مشکلات گسترده‌ای در این بخش به‌وجود خواهد آمد.

۷-۸. نبود برنامه مشخص برای جذب فارغ‌التحصیلان معدن

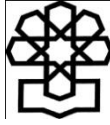
یکی از بزرگ‌ترین فرصت‌های موجود در کشور، وجود پتانسیل نیروی جوان و تحصیلکرده در بخش معدن است که می‌تواند منشأ بسیاری از تحولات اساسی در معدنکاری کشور گردد. ولی با توجه به سنتی بودن معدنکاری در ایران، بسیاری از فارغ‌التحصیلان این بخش در بازار کار مرتبط با تحصیل خود فعالیت نکرده و معدنکاران نیز از نیروهای متخصص در تولید خود استفاده نمی‌کنند و این با افزایش میزان فارغ‌التحصیلان، به یکی از معضلات اساسی بخش تبدیل شده است. این مسئله از دو جنبه مشکل‌ساز است، از یک طرف هزینه‌های عمومی جهت آموزش جوانان در بخش معدن به سرمایه مولد تبدیل نشده و به نوعی اتلاف منابع صورت می‌گیرد و از طرف

دیگر در بخش معدن به واسطه عدم بهره‌گیری از نیروهای متخصص، روزآمدی و کارآمدی لازم برای عبور از مزیت نسبی به مزیت رقابتی به دست نخواهد آمد. با توجه به این موضوعات امید آن می‌رود که نمایندگان عزیز در مجلس دهم برنامه‌ریزی مشخصی برای عبور از این چالش‌ها را در صدر برنامه‌های خود قرار دهند.

منابع و مآخذ

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۲. وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۳. درگاه ملی آمار.
۴. نگاه مهندسی معدن.
۵. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۶. علی‌پور، کرامت‌ا...، کتاب تاریخ زمین‌شناسی و معدن در ایران.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۸۰۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۴. آشنایی با بخش معدن و صنایع معدنی

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه معدن و صنایع معدنی)

تهیه و تدوین: ابراهیم مقصودی

ناظران علمی: محمدرضا محمدخانی، هوشنگ محمدی، فرید دهقانی

متقاضی: معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی: _____

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۳/۱۹